

**До разової спеціалізованої вченої
ради Дніпровського державного
університету внутрішніх справ**

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора юридичних наук, професора
Бугайчука К.Л. на дисертацію Щербини Наталії Олександрівни на тему:
«Поняття зброї за кримінальним правом України», поданої на здобуття
наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право**

Актуальність теми дослідження. Військова агресія країни-окупанта, що триває на території нашої країни із 2014 року, актуалізувала багато проблем, як теоретичного так і практичного характеру, пов'язаних, насамперед, із ускладненням криміногенної обстановки в державі, зростанням кількості кримінальних правопорушень вчинених із використанням зброї, підвищенням активності каналів її контрабанди, неконтрольованим витоком зброї та її складових частин із зони бойових дій на підконтрольну територію тощо.

Вивчення поданих Щербиною Н.О. матеріалів дисертації, а також ознайомлення з її науковими публікаціями, дає підстави стверджувати, що авторкою було проведено ґрунтовне наукове дослідження актуальної для сьогодення теми, а також сформульовано висновки і пропозиції, що мають значення для правової науки в цілому.

Обрана тема відповідає спеціальності наукового пошуку та визначається, перш за все, тим, що право людини на життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і особисту безпеку споконвіку належать до природніх прав людини. Такі права мають бути захищені у демократичній, правовій країні усім масивом нормативно-правових актів. Норми статей 3, 27, 29, 30 Конституції України відповідним чином забезпечують охорону цих природніх прав. Однак вказаний захист потребує подальшого правового вдосконалення.

Одним із засобів, за допомогою якого право людини на життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність та особисту безпеку на даний час

порушується або ставиться під загрозу є зброя.

Спірним стає це питання через те, що у частині 5 статті 36 Кримінального кодексу України закріплена норма, згідно якої не є перевищенням меж необхідної оборони і не має наслідком настання кримінальної відповідальності застосування зброї або будь-яких інших засобів чи предметів для захисту від нападу озброєної особи або нападу групи осіб. Тобто вказана норма ставить на один щабель як поняття «зброя» так і будь-які інші засоби чи предмети для захисту від нападу озброєної особи або нападу групи осіб, а також для відвернення протиправного насильницького вторгнення у житло чи інше приміщення. Нарівні з вказаним, частина 4 статті 296 Кримінального кодексу України також повторює наведене визначення «інших предметів, які використовувалися як зброя».

З'ясовуючи питання про відмежування зброї від будь-яких інших засобів чи предметів для захисту від нападу озброєної особи, які використовувалися як зброя, можна звернутися до коментаря Кримінального кодексу України, в якому вказано, що зброя може бути застосована шляхом здійснення пострілів на враження, в повітря чи землю, нанесення ударів холодною зброєю, а також іншими предметами, придатними для враження живої сили (залізні прuti, каміння, газові балончики).

Наведені вище правові колізії, що мають безпосередній вплив на кримінально-правову кваліфікацію діяння, а також на вироблення ефективних механізмів захисту життя та здоров'я громадян, дозволяють стверджувати про відповідність актуальність, необхідність і своєчасність дисертаційного дослідження Щербини Н.О.

Зв'язок дисертаційного дослідження з програмами, темами і планами, затвердженими на загальнодержавному і відомчому рівнях, безумовно, сприяє забезпеченню значимості даної роботи. Зокрема її зміст відповідає Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2022 року, затверджених

постановою Кабінету Міністрів України № 942 від 07.09.2011 р.; Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки., схваленого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.06.2021 р. № 756-р; Зміст дослідження відповідає основним документам держави в сфері зміцнення національної безпеки та наукового забезпечення правоохоронної діяльності, зокрема, пп. 1.4.3., 1.6.1. Плану заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2024 р. № 792-р; пп. 12 Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних розробок) на 2020-2024 роки, затвердженої наказом МВС України від 11.06.2020 № 454 (із змінами та доповненнями); пп. 17 Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних розробок) на 2025-2029 роки, затвердженої наказом МВС України від 21.05.2024 № 326 та науковій темі кафедри кримінального права та кримінології Дніпровського державного університету внутрішніх справ «Кримінально-правове та кримінологічне забезпечення протидії злочинності» (номер державної реєстрації відповідає).

Мета і завдання дослідження сформульовані належним чином, відповідно до обраної теми дослідження. Метою роботи є розробка поняття зброї у кримінальному праві та формулювання рекомендацій щодо подальшого вдосконалення кримінального законодавства і практики його застосування.

Методи дисертаційного дослідження, вибрані і застосовані авторкою, відповідають предмету дослідження. Зокрема, в ньому використано наступні методи: *діалектичний* – для дослідження поняття зброї як наскрізного кримінально-правового поняття (підрозділи 1.1., 2.2, розділ 3); *метод системного аналізу* – для вивчення норм чинного кримінального законодавства, що дозволило виявити недоліки та протиріччя у Кримінальному кодексі України та допомогло сформулювати пропозиції

щодо модернізації окремих його статей (підрозділи 1.2, 2.1); *компаративістський* - для проведення історико-правового аналізу використання поняття «зброя» у зарубіжному законодавстві (підрозділ 1.3); *формально-логічний* – для вивчення практичного досвіду розгляду кримінальних справ, в яких до ознак складу кримінальних правопорушень віднесено зброю (усі підрозділи); *правового моделювання* – для формулювання пропозицій щодо удосконалення кримінального законодавства в частині кримінально-правової регламентації зброї та практики його застосування, а також виокремлення поняття «будь-яких інших засобів чи предметів для захисту від нападу озброєної особи або нападу групи осіб» (усі підрозділи); *статистичний* – при вивченні емпіричних масивів інформації значущих для аналізованої роботи.

Емпірична база дослідження забезпечується різними репрезентативними даними – матеріалами Єдиного державного реєстру судових рішень України; опублікованими статистичними даними МВС України, Офісу Генерального Прокурора щодо кількості облікованих протягом 2018-2024 рр. кримінальних правопорушень, основною ознакою складу яких визначено зброю.

Аналіз матеріалів публікацій, які містяться у додатках до роботи, свідчить про те, що результати дослідження отримали належну апробацію і мають значення для правозастосовної практики.

Структура роботи відповідає темі дисертаційного дослідження, його меті і завданням. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що включають п'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатку. Загальний обсяг дисертації становить 226 сторінок, з них основного тексту – 187 сторінок.

Публікації. Результати дослідження відображені у 5 публікаціях, у тому числі 3 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України, а також 2 тезах доповідей за результатами участі у науково-практичних конференціях.

Оцінюючи основні положення дисертації, слід зазначити наступне.

Всі розділи та підрозділи дисертації складають взаємопов'язану логічну систему. У висновках, дисертантка надає свої пропозиції, які, як вже підкреслювалось, обґрунтовані і безпосередньо витікають із змісту роботи. В цілому, слід підтримати основні положення дисертації, що виносяться на захист. Як позитивну рису слід відзначити ту обставину, що висновки після кожного із розділів роботи сформульовані авторкою досить чітко та відображають головні положення дослідження. Загалом можна зробити висновок, що зміст дисертації Щербини Н.О. повністю відповідає логіці наукового пошуку та дозволила авторці послідовно зупинитися на основних проблемних питаннях визначених в актуальності обраної теми дослідження.

Викладені у вступі та розділах основної частини дисертації положення, які стосуються постановки проблеми в цілому, окремих її аспектів, переконують у тому, що відповідні питання є теоретично і практично важливими, перспективними для наукового дослідження.

Оцінюючи дисертаційне дослідження в цілому, можна зробити висновок, що воно розвиває і поглиблює сучасні концептуальні уявлення про теорію протидії злочинам, ознакою яких є зброя.

Серед основних наукових здобутків, що містяться в дослідженні, на наш погляд, слід виділити наступні:

- сформульовано визначення поняття «зброя» у кримінальному праві України – це предмети, засоби або пристрої, за допомогою яких відбувається ураження живої цілі у вигляді заподіяння смерті або тілесних ушкоджень різного ступеню тяжкості людині, а також завдання матеріальної шкоди іншим об'єктам матеріального світу (с. 20);

- надано характеристику основних елементів застосування зброї під час вчинення будь-якого кримінального правопорушення та з'ясовано, що вказане ставить таке правопорушення на один щабель вище в сенсі суспільної небезпеки, оскільки застосування зброї в будь-якій сфері життя, це надзвичайна подія (с. 132-133, 178);

– обґрунтовано доцільність доповнення ст. 36 КК України приміткою, в якій зазначити поняття «озброєна особа» – це особа, яка має при собі та не обмежена можливістю застосування вогнепальної, холодної, будь-яких інших видів військової зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, будь-яких інших засобів чи предметів для захисту або іншого предмета, спеціально пристосованого або заздалегідь заготовленого для нанесення тілесних ушкоджень (с. 140);

– із врахуванням суспільної значимості вчинення кримінальних правопорушень із застосуванням зброї, запропоновано включити таку ознаку до переліку обставин, які обтяжують покарання та внести відповідні зміни до статті 67 КК України (с. 179);

Поряд із загальним позитивним враженням від аналізованої роботи, вважаємо, що слід визначити **низку зауважень** щодо даного дисертаційного дослідження, які цілком можуть стати предметом для наукової дискусії під час захисту, зокрема:

1. Дисертантка у роботі майже не розкриває питання соціальної обумовленості криміналізації правопорушень, ознакою яких є зброя. Запрошую її до дискусії з цього приводу, оскільки, на мою думку, питання соціальної обумовленості кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень, ознакою яких є зброя, має бути досліджене в першу чергу, а вже потім варто здійснювати подальші наукові пошуки.

2. Теоретичні положення дисертації вдало посилюються використанням результатів вивчення емпіричної бази. У цьому контексті мною виявлено тенденцію щодо зміни підходу автора як до аналізу джерел, так і до дослідження статистичних даних з початку повномасштабного вторгнення рф. Зауважу, що на мою думку, здобувачка не акцентує особливу увагу на загальному аналізі правозастосовної практики та динаміці застосування відповідних норм Кримінального кодексу України, ознакою яких є зброя, під час дії правового режиму воєнного стану у порівнянні із звичайними умовами діяльності правоохоронних органів та суду.

3. Більш чіткого формулювання потребує твердження авторки, винесене у елементи наукової новизни, у якому зазначається, що у роботі «набуло подальшого розвитку ... положення про те, що закони про кримінальну відповідальність більшості європейських країн чітко формулюють поняття «зброя», не підміняючи його вищою категорією поняттям «вогнепальна зброя», що значно посилює кримінально-правову охорону потерпілих осіб, відносно яких застосовувалися різні предмети у якості зброї». В той же час, зі змісту дисертації важко зрозуміти, у чому ж полягає згадане вище удосконалення? Про які саме елементи новизни йде мова?

4. Вважаю, що під час захисту роботи варто більш детально висвітлити критерії відбору законопроектів, що були проаналізовані у роботі, оскільки, на наш погляд, далеко не всі вони знайшли відображення у дисертаційному дослідженні.

Поряд із вищевикладеним звертаю увагу, що висловлені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки роботи, засвідчують її високий теоретичний та практичний рівень, мають сприяти науковій дискусії під час публічного захисту дисертаційного дослідження і є орієнтирами для проведення здобувачкою подальших наукових пошуків.

Загальний висновок:

Дисертація Щербини Наталії Олександрівни на тему: «Поняття зброї за кримінальним правом України», є самостійним, завершеним науковим дослідженням, результати якого мають обґрунтовану наукову новизну, важливе теоретичне та практичне значення і є суттєвим внеском у теорію захисту людини від збройної злочинності.

За оформленням, обсягом, науковою новизною отриманих результатів та їх достовірністю дисертаційна робота відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою

Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (з наступними змінами та доповненнями), а її авторка – **Щербина Наталія Олександрівна** на основі публічного захисту заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

**Завідувач науково-дослідної лабораторії
з проблем правового забезпечення діяльності поліції
та протидії злочинності навчально-наукового інституту № 2
(підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції Національної поліції України)
Харківського національного університету
внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор**

Костянтин БУГАЙЧУК